

บทที่ 5

บทสรุป

สรุปผลการวิจัย

ในการศึกษาพระราชประสงค์ในการสร้างงานศิลปกรรมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์การวิจัย คือ หนึ่ง เพื่อศึกษาบริบทภายในและภายนอกพระราชอาณาจักรสยามที่ส่งผลต่อการสร้างงานศิลปกรรมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สอง เพื่อศึกษารูปแบบของงานศิลปกรรมที่ได้รับการสร้างขึ้นตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และ สาม เพื่อศึกษาพระราชประสงค์ในการสร้างงานศิลปกรรมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ผลการศึกษาพบว่า

หนึ่ง บริบทภายในและภายนอกพระราชอาณาจักรสยามที่ส่งผลต่อการสร้างงานศิลปกรรมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

บริบทที่ส่งผลต่อการสร้างงานศิลปกรรมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมาจากพระราชประวัติของพระองค์ที่ทรงเป็นพระราชโอรสองค์ที่ 29 ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเดินทางไปศึกษาที่ต่างประเทศตั้งแต่เยาว์วัยและได้รับการแต่งตั้งเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชแทนสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมารแบบกะทันหัน ทรงศึกษาทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนที่อังกฤษเป็นเวลา 9 ปีก่อนเสด็จกลับกรุงเทพฯ การที่พระองค์ทรงประทับต่างประเทศเป็นเวลานานทำให้ทรงขาดความใกล้ชิดกับพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการในส่วนต่าง ๆ เมื่อทรงขึ้นครองราชย์ ทรงรู้สึกว่าคุณค่าหายพระราชอำนาจจากคนกลุ่มต่าง ๆ ทั้งข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ซึ่งเป็นพระประยูรญาติของพระองค์เอง หรือจากกลุ่มนายทหารที่ควรจะจงรักภักดีต่อพระองค์ รวมทั้งผู้ที่มีการศึกษาและมีหัวก้าวหน้าที่ไม่พอใจกับรูปแบบการปกครองแบบราชาธิปไตย ประกอบกับปัญหาชาวจีนในสยามและความหวาดกลัวอิทธิพลของชาติตะวันตก รวมทั้งกระแสการปฏิเสธรูปแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่เกิดขึ้นทั่วโลก ทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักเห็นว่าปัญหาที่สำคัญที่สุดของสยาม คือ การขาดความสามัคคีระหว่างคนในชาติ พระองค์ทรงใช้แนวคิดทางพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมฐานะพระมหากษัตริย์ผู้มีบุญญาธิการ ทรงใช้ธรรมะและพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการสร้างความสงบและความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชาติ ทรงเผยแพร่แนวพระราชดำริผ่านพระราชนิพนธ์และสื่อสิ่งพิมพ์ในรูปแบบต่าง ๆ ทรงปฏิเสธรูปแบบการปกครองแบบสังคมนิยมและประชาธิปไตยอย่างชัดเจน แม้ว่าพระองค์จะทรงเป็นพุทธศาสนิกชนแต่ก็ทรงเชื่อในเรื่องบุญญาภิหาร โชคลาง และมีพระราชศรัทธาในศาสนาพราหมณ์อีกด้วย ทรงใช้ลัทธิชาตินิยมโดยคิดคำขวัญ “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” เพื่อสร้างอุดมการณ์ร่วมกันของความเป็นชาติโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นจุดรวมสูงสุด

สอง รูปแบบของงานศิลปกรรมที่ได้รับการสร้างขึ้นตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และ สาม พระราชประสงค์ในการสร้างงานศิลปกรรมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในด้านการสร้างงานสถาปัตยกรรม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดให้สร้างพระราชวังและพระที่นั่งทั้งที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยประเพณี สถาปัตยกรรมที่รับอิทธิพลตะวันตก และสถาปัตยกรรมแบบผสมผสาน หากเป็นอาคารซึ่งใช้สำหรับเป็นที่ประทับจะเป็นอาคารผสมผสานแบบตะวันตกที่มีลักษณะเรียบง่าย เน้นประโยชน์ใช้สอย ไม่เน้นแสดงสัญลักษณ์ของความเป็นพระมหากษัตริย์ นิยมการตกแต่งภายในด้วยศิลปะแบบอาร์ตนูโว เช่น พระที่นั่งไวกูณฐเทพยสถาน ส่วนอาคารแบบตะวันตกจะมีลักษณะผสมผสานสถาปัตยกรรมหลายรูปแบบเรียกโดยรวมว่าสถาปัตยกรรมแบบวิคตอเรียนโดยมีโดมทรงกรวยเป็นลักษณะเด่น เช่น พระที่นั่งชาลิมงคลอาสน์ หากเป็นอาคารแบบไทยประเพณีจะมีสัญลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ชัดเจน รวมทั้งมีตราพระราชลัญจกรหรือเครื่องหมายวชิราวุธเป็นลวดลายประดับอยู่ด้วยเสมอ เช่น พระที่นั่งวัชรนิรมยาหรือพระที่นั่งปาฏิหาริย์ทัศไนย ลักษณะในภาพรวมของสถาปัตยกรรมในสมัยของพระองค์คือ การทำระเบียบทางเดินที่มีหลังคาคลุมเชื่อมต่อถึงกัน นอกจากพระราชวังและพระที่นั่งที่โปรดให้สร้างตามแนวพระราชดำริดั้งเดิมของพระองค์แล้วยังทรงสานต่อพระราชวังที่พระบรมชนกนาถโปรดให้สร้างอีกด้วย ได้แก่ พระที่นั่งอนันตสมาคมที่มีรูปแบบศิลปะนีโอ-อิตาเลียนเรอเนาซองและพระรามราชนิเวศน์ที่มีรูปแบบศิลปะแบบบารอกของเยอรมัน ซึ่งรูปลักษณะภายนอกเป็นงานสถาปัตยกรรมตะวันตกล้วนแม้ว่าจะดูยิ่งใหญ่สมพระเกียรติแต่พระองค์ทรงไม่โปรดเพราะทรงเห็นว่าขาดเอกลักษณ์ของความเป็นไทย

ส่วนการสร้างวัดในสมัยของพระองค์มีเพียงการปฏิสังขรณ์วัดเก่าที่สำคัญกับราชวงศ์จักรีเท่านั้นโดยวัดพระปฐมเจดีย์เป็นวัดที่พระองค์ทรงมีความผูกพันเป็นอย่างมาก ทรงวางแนวพระราชดำริในการซ่อมสร้างโดยคงรูปแบบศิลปกรรมไทยประเพณีแต่มีการปรับใช้เทคโนโลยีการก่อสร้างแบบใหม่ที่เรียกว่าแอฟโรคอนกรีตเพื่อให้งานมีความคงทนถาวรมากขึ้น

ทรงโปรดให้สร้างสถาปัตยกรรมประเภทสถานศึกษาเพราะทรงเห็นความสำคัญของการศึกษาว่าเป็นเครื่องช่วยสร้างความเจริญให้กับชาติ แม้ว่าอาคารเรียนทั้งที่โรงเรียนวชิราวุธและอาคารตึกบัญชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจะถูกออกแบบโดยชาวตะวันตกแต่มีความผสมผสานความเป็นไทย เช่น มีการออกแบบพื้นที่ใช้สอยตามแบบอาคารตะวันตกแต่ลักษณะการตกแต่งเป็นแบบไทยประเพณี โดยเฉพาะยังคงสัญลักษณ์ของความเป็นพระมหากษัตริย์ไว้อย่างชัดเจน โดยศิลปะแบบไทยประเพณีที่ถูกนำมาประยุกต์ใช้มีหลายรูปแบบทั้งศิลปะเขมร ศิลปะสุโขทัย และศิลปะอยุธยา โดยเฉพาะอาคารตึกบัญชาการทรงมีพระราชประสงค์ที่จะสร้างสถาปัตยกรรมไทยให้เป็นมรดกตกทอดไปจนถึงลูกหลาน

นอกจากนี้ยังโปรดให้สร้างอนุสาวรีย์ทหารอาสาที่มีการปรับใช้เจดีย์ทรงปราสาทยอดแบบสุโขทัยและเจดีย์ยุทธหัตถีเลียนแบบเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ในศิลปะสุโขทัยเช่นกัน อีกทั้งโปรดให้สร้างสะพานชุดเจริญที่เป็นสะพานถาวรทำด้วยแพโรคอนกรีตเลียนแบบธรรมเนียมปฏิบัติของพระบรมชนกนารถที่ทรงอุทิศพระราชทรัพย์สร้างสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์เพื่อสะสมบุญบารมีและสร้างความเจริญตาให้กับพระนคร

ในด้านงานประติมากรรม ทรงโปรดให้สร้างประติมากรรมตามความเชื่อในพระพุทธศาสนา พระพุทธรูปที่ถูกสร้างขึ้นในสมัยของพระองค์เป็นการสร้างตามธรรมเนียมประเพณีของพระมหากษัตริย์ในราชวงศ์จักรี เช่น ทรงสร้างพระชัยวัฒน์เพื่อความเป็นสิริมงคลในการขึ้นครองราชย์ ทรงสร้างพระพุทธรูปเลียนแบบพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในพระราชอาณาจักร ทรงอัญเชิญพระพุทธรูปโบราณมาจากสุโขทัยซึ่งถือเป็นหลักของพระนครฝ่ายเหนือและบูรณปฏิสังขรณ์ให้งดงามบริบูรณ์เพื่อสืบทอดความรุ่งเรืองของไทยในอดีต ส่วนเทวรูปตามความเชื่ออื่น ๆ ที่พระองค์โปรดให้สร้าง เช่น พระคเณศในศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู มีรูปแบบผสมระหว่างศิลปะอุดมคติตามแบบชาวตะวันตกและเหมือนจริงโดยแสดงกล้ามเนื้อตามแบบประติมากรรมตะวันตกโดยมีพระประราชสงฆ์ให้เป็นเทพารักษ์ปกป้องคุ้มครองประจำพระราชวัง เช่นเดียวกับท้าวหิรัญพนาสูรที่ทรงมีความเชื่อส่วนพระองค์ว่าเป็นเทพารักษ์ผู้ติดตามคุ้มครองพระองค์ไปในสถานที่ต่าง ๆ โดยมีรูปแบบผสมระหว่างศิลปะเขมร ศิลปะอยุธยา และประติมากรรมแบบตะวันตกเช่นกัน ส่วนประติมากรรมพระแม่ธรณีบีบมวยผมเป็นประติมากรรมที่ถูกสร้างขึ้นโดยใช้รูปแบบศิลปะไทยประเพณีสอดคล้องกับเนื้อหาที่เป็นนางธรณีซึ่งเป็นเทวีอย่างไทย แต่ถูกนำมาออกแบบให้มีประโยชน์ใช้สอยภายใต้แนวคิดการสะสมบุญบารมีเช่นเดียวกับการสร้างสะพาน

ในด้านงานจิตรกรรม ทรงโปรดให้วาดภาพพระราชกรณียกิจสำคัญของพระมหากษัตริย์ในราชวงศ์จักรีในพระที่นั่งอนันตสมาคมด้วยเทคนิคแบบตะวันตกเพื่อแสดงถึงความยิ่งใหญ่ในยุคสมัยของพระองค์และสร้างความทรงจำให้กับผู้ที่เข้ามาใช้พื้นที่ภายใน ในขณะที่เดียวกันพระองค์ก็ทรงสร้างงานจิตรกรรมที่สะท้อนแนวคิดแบบอุดมคติภายในวัดพระปฐมเจดีย์แต่ทรงโปรดให้ผสมความเป็นตะวันตกลงไปภาพเทพชุมนุม ไม่ว่าจะเป็ใบหน้าและสีระของเทพที่แลดูมีชีวิตชีวาคล้ายมนุษย์ ส่วนการวาดภาพล้อซึ่งเป็นสิ่งที่พระองค์รับมาจากโลกตะวันตกทรงนำมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อกระชับสัมพันธ์ภาพกับข้าราชการที่ใกล้ชิด ในขณะที่ภาพล้อที่เกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่ 1 ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารทางการเมืองของพระองค์ในอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งภาพล้อทั้ง 2 แบบได้สร้างวัฒนธรรมใหม่ให้เกิดขึ้นในสังคมไทย

ข้อสังเกตเพิ่มเติมที่ได้จากการวิเคราะห์พระราชประสงค์ในการสร้างงานศิลปกรรมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมี 3 ประเด็น ได้แก่ หนึ่ง การสร้างความทรงจำผ่าน “อนุสาวรีย์” ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สอง แนวคิดชาตินิยมที่สะท้อนผ่านงานศิลปกรรมที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดให้สร้างขึ้น และ สาม การอนุรักษ์ การ

กำกับ และการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยผ่านงานศิลปกรรมที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดให้สร้างขึ้น ข้อสังเกตทั้ง 3 ประการมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันกับบริบทการครองราชย์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในช่วงที่ทรงต้องเผชิญปัญหาการขาดความสามัคคีของคนในชาติ พระองค์ทรงใช้แนวคิดชาตินิยมเพื่อปลุกเร้าความเป็นชาติ ทรงสร้างประวัติศาสตร์และความทรงจำร่วมกันของคนในชาติผ่านอนุสรณ์สถานหรืออนุสาวรีย์ตามแบบตะวันตกโดยมีศูนย์กลางอยู่ที่องค์พระมหากษัตริย์ ทรงสร้างงานศิลปกรรมทั้งที่เป็นแบบไทยประเพณีและแบบประยุกต์ให้มีความร่วมสมัยกับโลกตะวันตกซึ่งงานศิลปกรรมเหล่านี้ผ่านการกำกับและคัดสรรแล้วว่าเป็นตัวแทนความเจริญรุ่งเรืองและความมีอารยธรรมของชาติ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษางานศิลปกรรมในสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งเป็นช่วงแสวงหาความสมดุลระหว่างศิลปะแบบไทยประเพณีและศิลปะแบบตะวันตก มีสถาปนิก จิตรกรและประติมากรหลายท่านที่ถูกกล่าวถึงในเอกสารที่ผู้วิจัยสืบค้น ซึ่งท่านเหล่านี้ถือเป็นบุคคลต้นแบบที่สามารถประยุกต์ศิลปะทั้ง 2 รูปแบบให้อยู่ร่วมกันได้อย่างลงตัว ไม่ว่าจะเป็นหม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์กฤดากร พระวรวงศ์วิจิตร หรือพระยาจินดารังสรรค์ (พลับ) ดังนั้นการศึกษาวิจัยประวัติและผลงานของกลุ่มคนเหล่านี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการศึกษาศิลปะไทยในยุคเปลี่ยนผ่านต่อไป